

Jenni Stammeier: Suomalaiset junapummit. Kulkureita ja kerjäläisiä Amerikan raiteilla. Docendo, Livonia Print 2019. 293 s.

Trämppejä, hoopoja vai pummeja? Amerikansuomalaiset liputtomina junakulkureina

Jenni Stammeier toimii vapaana toimittajana tehden erityisesti YLE:lle ansiokkaita ja laajaa kiitosta saaneita käsikirjoituksia. Sanotaan, että toimittajan ikuinen haave on kirjoittaa kirja. En tiedä, onko Stammeierilla ollut tällainen haave. Joka tapauksessa hänen amerikansuomalaisista junakulkureista kirjoittamansa teos on virkistävä uutuus kaposessa ulkosuomalaisuutta koskevassa tutkimus- ja tietokirjallisuudessamme.

Amerikansuomalaisuus suurina linjoina on hyvin dokumentoitu esimerkiksi Siirtolaisuusinstituutin kahdessa historia-sarjan Pohjois-Amerikkaa tarkastelleessa volyymissä (vrt. Kero 1996; Kero 1997). Siitä huolimatta suomalaisten junamatkailu on jäänyt erityisen vähäiselle huomiolle. Enimmillään USA:n rautateillä liikkui puolikin miljoonaa junapummiä. Suomalaisia heidän joukossaan oli 1920-luvulla Stammeierin arvion mukaan noin 5 000–10 000 henkeä. Kyse on siis suuresta ja monisyisestä ilmiöstä.

Koska kyse on tietokirjasta, ei ole syytä lähteä suureen polemiikkiin teoksen sisällöstä ja toteutuksesta. Toisaalta, kun kyse on kuitenkin alansa ensimmäisestä kotimaisesta kirjasta, kannattaa joihinkin keskeisiin seikkoihin kiinnittää huomiota. Tekijä

pohtii monessakin kohdin, mikä olisi oikea nimi näille kulkijoille. Kirjoittaja kysyy (s. 92), "olivatko suomalaiset hoopoja, trämppejä ja bommeja?". Näillä eri nimikkeillä on selkeä aste-ero: hoopot (engl. hobo) ovat eräänlaisia junamatkajien aatelistoa, sillä he ovat useimmiten työmatkalla olevia siirtolaisia. Heille kelpasi säännöllinenkin työ. Trämpit (tramp) puolestaan enemmänkin matkustelivat ja ottivat satunnaista työtä hengenpitäviksi. Bommit (pummit) taas olivat nykysuomeksi sanottuna syrjäytyneitä, jotka syystä tai toisesta joutuivat vaihtamaan maisemaa ilmaiskyydillä.

Kirjasta ei oikein käy selville, mikä olisi oikea termi kuvaamaan näitä kulkijoita. Toisaalta se voi olla vaikeakin, koska samalla henkilöllä saattoi pitkään kestäneen matkustelunsa aikana olla useitakin erilaisia rooleja pummista hoopoksi tai päinvastoin. Kaikkia näitä kolmea termiä tekijä viljelee tasapuolisesti, joskus hieman ristiriitaisestikin.

Stammeier on käyttänyt lähdeaineistona neljältä suomalaiselta junapummilta kertynyttä kirjallista tai haastatteluun perustuvaa materiaalia. Aineistoista tekijä on taitavasti ja uskottavasti kirjoittanut lukijalle matkaamisesta kertovan värikkään kuvaelman. Perusmateriaaliaan Stammeier on täydentänyt alan kirjallisuudesta löytyvillä tiedoilla. Itselleni oli yllätys, miten järjestäytyneitä hobot olivat: he pitivät vuosikokouksensa sovituissa paikoissa valiten kunakin vuonna itselleen kuninkaan. Kerran tehtävään valittiin amerikansuomalainen Juha Rautell. Kulkijoilla oli myös tarkat säännöt ja merkit, joita he jättivät eri paikkoihin perässä tuleville. Näissä jo 1800-luvun lopulla tehdyissä säännöissä oli sangen modernilta kuulostava sääntö nro 8: Kunnioita aina luontoa, äläkä roskaa leiriytyessäsi.

Varsinkin suurina lama-aikoina junapummit rakensivat suuriakin hökkelikyliä, jungeleita, eri kaupunkien liepeille. Näissä yhteisöissä vallitsi tiukka sisäinen kuri ja järjestys. Koska kulkijat saattoivat olla silmätkäkuina joissain kaupungeissa, saivat kulkijat olla parhaiten rauhassa kaatopaikkojen liepeille rakennetuissa kylissään.

Mielenkiintoinen – toisaalta myös surullinen – tieto on se, miten vaarallista junapummaaminen oli. Esimerkiksi vuonna 1919 junapummeista laskettiin n. 2 500 kuolleen ja saman määrän loukkaantuneen. Kuolemat johtuivat vaunujen katoilta putoamisista, väkivallasta, epäonnistuneista vaunuun hypämisistä jne.

Matkaajat olivat lähes yksinomaan miehiä. Stammeier kysyy kirjansa loppupuolella "Missä on suomalainen hooponainen?". Luku sisältää 25 sivun verran pohdintaa pääasias-

sa amerikansuomalaisten naisten elämästä. Hoopo-naisia tai junapummeja toki oli, mutta ei juurikaan suomalaisia. Jos jotain kritisoin, niin tämän osion löysyyttä. Toinen rakenteellinen kommentti liittyy siihen, että tekijä sangen vähän pohtii USA:n ja Kanadan junapummikulttuurien eroja. Voisi olettaa, että Kanadan puolella pummaajiin liittyvä ”ihmisjahti” ei ole ollut yhtä aggressiivista kuin USA:n puolella. Tässä olisi mielenkiintoinen vertailukohde tutkimusteemaa kapaavalle tutkijalle.

Junakulkijoiden keskuudessa oli myöhemmin tunnettuja suomalaisia: Oskari Tokoi matkaili kaivokselta toiselle USA:ssa ilmaiskyödyillä viettäen kovaa hoopon elämää. Palatessaan Suomeen hänestä tuli vuonna 1917 senaatin talousosaston varapuheenjohtaja, eli nykykielellä hän oli Suomen ensimmäinen pääministeri. Kohtalo heitti Tokoin sittemmin takaisin Yhdysvaltoihin. Toinen ”kuuluisuus” oli Niilo Wälläri, joka Suomeen palattuaan johti vuosikymmeniä Merimies-Unionia Amerikasta opituilla rautaisilla otteilla.

Vaikka kirjan neljä päähenkilöä palasivatkin Suomeen vuosikymmeniä sitten, ei junapummaaminen ollut Amerikoista loppunut. Vielä 1980-luvulla arvioitiin Pohjois-Amerikan rautateillä kulkevan 20 000 henkeä ilmaiskyödyillä. Jenni Stammeierin teos antaa erinomaisen perustiedon junapummaamisesta siirtolaisuusilmionä. Jos aihe kiinnostaa, kirjaa lukiessa kumpuaa monia mielenkiintoisia ja tärkeitäkin tutkimusaiheita. Vaikkapa sekin, onko tosiaan ollut suomalaisia naispuolisia junapummeja?

Lähteet

- Kero, Reino (1996). *Suureen länteen. Siirtolaisuus Suomesta Yhdysvaltoihin ja Kanadaan*. Suomalaisen siirtolaisuuden historia 1. Turku: Siirtolaisuusinstituutti.
- Kero, Reino (1997). *Suomalaisina Pohjois-Amerikassa. Siirtolaiselämää Yhdysvalloissa ja Kanadassa*. Suomalaisen siirtolaisuuden historia 2. Turku: Siirtolaisuusinstituutti.

*Ismo Söderling
Väestöpolitiikan dosentti*

Anu Heiskanen (toim.): Kuntta - Ulkосуomalaisten antologia. OK-kirja 2020, 220 s.

Ulkосуomalaisten tarinoita

Suomalaisilla on erityisen elävä suhde metsään. Suuri osa Suomen maasta on metsän peitossa, joten metsä merkitsee kulttuuria, historiaa, taloutta, kansanlääkitystä, arkielämää eli metsäsuhde on syvää suomalaisuutta. Metsän merkitys kulki myös Pohjois-Amerikkaan muuttaneiden siirtolaisten mukana. Siellä metsä yhdisti suomalaisia ja intiaaneja, sillä molemmat tunsivat olonsa kotoisaksi metsässä ja ymmärsivät luonnon rytmeihin pohjautuvaa aikakäsitystä. Myös osa Ruotsiin muuttaneista varhaisista suomalaisista asetui Värmlandin metsiin ja hyödynsi metsää muun muassa kaskiviljelyin, minkä mukaan heitä kutsutaan metsäsuomalaisiksi. Niinpä metsä on yksi tärkeimmistä suomalaisuutta kuvaavista vertauksista, metaforista, allegorioista. Konkreettisesti se vahvistuu lentoteitse Helsinkiin tultaessa, jolloin metsän runsaus yllättää, ”kun laskeutuu koneella Vantaalle, ei näy kuin metsää, metsää, taas metsää, missä se Helsinki muka on, miljoonakaupunki”, kyselee maailmalta palaaja.

Anu Heiskanen toimittaman ja ideoiman ulkосуomalaisten antologian otsikon vanha suomalainen sana **Kuntta** – metsänpohjamatto, kangasturpe ja edelleen etenkin sen nykykielen laajentunut muoto siirtovarvikko, metsäsiirrännäinen kuvaa osuvasti ulkосуomalaisten olosuhteita, siirtymistä, juurtumista, identiteetin pohdintaa, muukalaisuutta, kotimaan kaipuuta. Aivan, kuten talojen pihojen maisemointi yrittää juurruttaa metsästä siirrettyä varvikkoa, samoin ulkосуomalaiset ponnistelevat uusiin oloihin sopeu-

tumisessa, jolloin vahva juuristo edistää uuden kasvuympäristön luomista. Antologian kirjoitukset on jaoteltu metsänpohjamaton lukuisten kasvien mukaan (21). Jokaiselle kirjoitukselle on löytynyt luonteenomaisia vastaavuuksia kunnan laajasta kirjosta. Lyyrisen huipentuman suomalainen metsä saa Sielun temppele -runon loppusäkeissä:

...Metsä. Luonnonluoma, rauhaa huokuva temppele. Pyhäkkö, josta saamme voimaa ja joka antaa lohdutusta ja mielenrauhaa. Se asuu syvällä sydämemme sopukoissa ja kulkee aina mukamme missä tahansa kuljemekin.

Antologian kansikuvan kaunis suomalainen luontomaisema syvenee sen luomisprosessin kuvauksin novellissa, johon lomittuu samalla kotimaan muistoja. Synnyinmaassa vietetyt lapsuus- ja nuoruusvuodet jättävät syvän leiman ihmiseen. Lapsuusmuistot säilyvät, vaikka ne eivät aina ole pinnalla. Niitä voi vaalia ja kultivoida oman tuntemuksensa rajoissa, mutta toisinaan ne vain tunkevat esiin. Jossain pohjalla on voimakas veto omaan maaperään, jotkut torjuvat sen, jotkut tasapainottelevat, jotkut antavat sille periksi.

Tasapainottelevan ulkosuomalaisen ideaalinen asuinpaikka voisi olla monikulttuurinen keskus esimerkiksi Toronto, kaupunki, jossa vähemmistöt ovat enemmistönä. Vai olisiko ihanteinen ulkosuomalainen monessa maassa asuja "rusinoitten nyppijä", joka kerää parhaat puolet eri maista. Koti on loppujen lopuksi ihmisessä itsessään, mitä ympäristö ainoastaan myötäilee. Näin ajatellen ulkosuomalainen on ensisijaisesti "kosminen sielu" tilapäisessä, kansallisessa, fyysisessä kehossa.

Merkittävää tunnustusta ja kunnioitusta tuottaa lähetystehtävän toteutus, johon liittyy sosiaalista ja terveydenhoidollista työtä. Pyyteetön työ tarvitsevien hyväksi hankalissa olosuhteissa on valotyötä, joka säteile kauas.

Aina ei sanasujuvuus ole valttia, joskus ei vain tule tekstiä vihkoon, patoutuneet tunteet eivät purkaudu, kuuluu ainoastaan dementoituneen äidin hokema: "asioilla on tapana järjestyä", ja siitä tunteesta tuli silti vähin sanoin voimakas kuvaus.

Antologia koostuu useista kirjallisuuden alueista, novelleista, runoista, esseistä, kirjeistä, muistelmista, ajatelmista, joissa liikutaan 40:ssä eri asuinmaassa. Kirjallinen kirjavuus tuo esiin moninaista erilaisuutta, yllätystä, tunteikasta purkausta, ymmärrystä, kaipuuta, kasvua. Kirjoittajat ovat enimmäkseen ensikertalaisia.

Loppulehtien luettelo mainitsee kirjoittajien (34) asuinpaikan, kotikunnan, ulkomailla vietettyjen vuosien määrän ja eri asuinmaat. Suurien siirtolaismaiden lisäksi joukossa on myös siirtolaisuuden yhteyksissä erikoisempia, kaukaisempia maita, kuten Malesia, Vietnam, Ecuador, Kenia, Benin, Namibia ym., joiden kuvaukset tarjoavat värikkyyttä.

Suomalaisia on levittäytynyt laajasti maailmalle. Nykypäivän internet ja sosiaalinen verkostoituminen on mahdollistanut tämän ulkosuomalaisten tarinoiden koosteen. Kirja tarjoaa avartavia lukukokemuksia ulkosuomalaisten elämästä ja ajatuksista. Se sopii ulkosuomalaisista kiinnostuneelle tai ulkomaille muuttoa suunnittelevalle lukijakunnalle. Siirtolaisuusaiheisiin perehtynyt OK-kirja on jälleen lähentänyt siirtolaiskokoelmaa lukijoille.

Irene Virtala, Tukholma

Siirtolaisuusinstituutin Tutkimus-sarja

1. Karjalani, Karjalani, maani ja maailmani. Kirjoituksia Karjalan menetyksestä ja muistamisesta, evakoiden asuttamisesta ja selviytymisestä. Toim. Pirkko Kanervo, Terhi Kivistö & Olli Kleemola.
2. Turvapaikanhaku ja pakolaisuus Suomessa. Eveliina Lyytinen.
3. Transnational Finnish Mobilities: Proceedings of FinnForum XI. Johanna Leinonen and Auvo Kostianen (Eds.).
4. Värmlannin metsäsuomalaiset. Asutushistoriasta, agraarista kulttuurista ja muutoksesta. Eero Sappinen.
5. Merenkulkijoiden siirtolaisuus. Näkökulmia 1700-luvulta nykypäivään. Pirita Frigen.